

N:o 3.

Af herr von Möller, angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till erforderliga ändringar i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd m. m.

Förlidet års Riksdag begärde i skrifvelse till Konungen, att bestämmelser om sätt att fullfölja talan mot kyrkoråds och skolråds beslut måtte utfärdas.

Då det sålunda är antagligt, att Kungl. Maj:t går i författning om att undersöka, hvilka åtgärder och beslut, som äro af beskaffenhet att böra få öfverklagas, synes mig nu ett lämpligt tillfälle gifvet för undersökning, om icke kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 kan tarfva ändringar äfven i andra punkter.

I 23 § förordnas, att ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkovärdar samt så många i kyrkostämman valde, för *Gudsfruktan och nit kände män*, som församlingen finner lämpligt utse.

Kan det anses lämpligt att bibehålla denna indelningsgrund: dels kyrkovärdar, dels för gudsfruktan och nit kände män?

Afser man härmed, att kyrkovärdar icke behöfva vara gudfruktige och nitiske, är det möjligt för kyrkostämman att konstatera denna kandidaternas gudsfruktan eller lämna en något så när exakt definition på detta begrepp, kan det vara lämpligt att på kyrkstämman diskutera dylika kvalificationer och borde man ej kunna låta sig nöja med bestämmelserna i 24 § »ledamot i kyrkoråd och skolråd kan ej vara» o. s. v.?

Enligt § 22 tillkommer kyrkorådet att — — »upptaga frågor om — — försämselse af gudstjänsten, om uteblifvande från läsförhör, om oenighet i äktenskap, om olydnad mot föräldrar; — —; att vaka där-
Bih. till Riksd. Prot. 1907. 1 Saml. 2 Afd. 1 Band. 2 Häft. (N:o 3.) 1

öfver, att spridande af vilseförande läror må, såvidt möjligt är, förekommas, samt kyrklig tvedräkt och söndring förhindras;» — — —.

Afsikten med dessa bestämmelser synes uppenbarligen hafva varit, att pastor i förening med desse gudfruktige och nitiske män skulle utöfva en faderlig tillsyn öfver församlingsmedlemmarnes sedliga och religiösa lif samt genom varningar söka förmå den felande till bättring samt att, därest detta blefve utan verkan, genom strängare åtgärder söka nå målet frid, enighet samt först och sist kyrklig lydnad och beänkelsetrohet.

Det torde väl äfven med fog kunna påstås, att kyrkorådets ofvannämnda uppdrag att beifra försummelse af gudstjänsten och läsförhören, olydnad mot föräldrar samt öfvervakandet af den rena lärans vidmakthållande äro reminiscenser från de tider, då man genom bannlysning, kyrkoplikt, stock, skampall och andra världsliga straff sökte tvinga sina medmänniskor till gudsfuktan och kristlig tro.

1862 års lagstiftare ansåg nog, att den patriarkaliska varningsformen inför kyrkorådet vore ett stort steg framåt i en mera human riktning, men kände sig nog samtidigt öfvertygad om att häri hafva funnit ett särdeles effektivt skräck- och uppfostringsmedel.

Tyvärr synes verkligheten ej hafva bekräftat dessa illusioner.

Tiden synes allt fortfarande lika ond, åtminstone att döma efter en biskoplig ämbetsberättelse af år 1903, i hvilken det klagas öfver, att kyrkorna äro fåtaligt besökta, att ogynnsam väderlek får utgöra hinder för deltagande i gudstjänsten, att den manliga ungdomen och barnen så sällan ses innanför tempelmurarne i följd af föräldrars och fostrares rädsla för *allt hvad tvång heter* i fråga om religiös fostran, att »här mer än på något annat ställe särskildt de i samhället högre ställda äfvensom de stora arbetareskarorna bli alltmer *främmandegjorda* för tempeltjänsten», att upphörandet med afgift för bänkplatser otvifvelaktigt gör sitt till för lösandet af församlingsbandet, att söndagarna mest användas till förlustelse och gästabud eller i håglös lättja, till *tidningsläsning* o. s. v., att skjutöfningarne på de flesta ställen hållas på söndag, att »en annan modern företeelse, *folkföreläsningarne*, hota söndagens helgd, i det man stundom sökt få dem förlagda till den dagen trots prästerskapets energiska protester, mot hvilka vi dock hoppas, att detta tilltag skall stranda», att rörande *husförhören* »somliga uttala sig vemodigt, kanske hopplöst: de äro fåtaligt besökta, intresset är för dem i aftagande, det kan icke hållas uppe, institutionen är dömd att gå under», att indifferentismen håller stora skaror fångna, att i stiftsstadens de flesta yttringar försports af den grofva, reflekterade, helt förnekande

ottron, under det att på landsbygden det är mest bland de bildade det rena fritänkeriet vinner sina anhängare, att prästerskapet för ett mera kraftigt handhafvande af kyrkotukt behöfde ett mera kraftigt stöd af lagen och dem, som handhafva lagens efterlefnad o. s. v. Och hans tankar föras till Jeremiae klagan (9: 1): ack att jag vatten nog hade i mitt hufvud, och mina ögon voro en tårekälla, att jag natt och dag begråta måtte de slagna i mitt folk».

Att döma efter denna veklagan, tyckas de nuvarande bestämmelserna i fråga både om kyrkotukt och kyrkoråds befogenhet att kalla de obotfärdiga inför sig att stånda ansvar otillräckliga, men näppeligen lära väl nutidens lagstiftare vara benägna att skärpa de kyrkliga tuktomedlen eller utvidga kyrkorådets i ett fritt samhälle mer än tillräckligt långt gående rätt att trakassera kommunens medlemmar medelst kallelser, åläggande af böter i händelse af ohörsamhet, vid hämningsäfventyr genom polismaktens försorg.

Må vara, att dessa paragrafer sällan tillämpas, men så länge de tillåtas fortleva, sväfvar dock ett Damokles-svärd öfver frie medborgares rätt att oantastade få uteblifva från den allmänna gudstjänsten och läsförhören samt höra eller tala fritt i religiösa ämnen, såvida blott icke strafflagens paragrafer därvid trädas för nära.

Den kungl. förordningens antikverade paragrafer kunna i en fanatikens eller ett enfaldigt kyrkoråds händer leda till beklagliga missbruk; ty må vara, att kyrkorådets ledamöter skola vara »gudfruktige män», ingen garanti finnes, att ej denna etikett kan bäras af hycklare eller inskränkta personer, som utan minsta ansvarspåföljd på det oförsyntaste sätt kunna inkräkta på den personliga friheten och under religionens täckmantel använda lagparagrafen till förföljelse på samvetsfrihetens helgade område. Ordalydelsen är så tånjbar och lämnar fritt spelrum för trångsynthet och godtycke, och den har redan för länge och för ofta missbrukats — därom vittna i kyrkolagseditionen af 1902 anförda exempel.

Äfven om det vore sant, att bestämmelserna ej längre tillämpas, hvem svarar för, att ej ett gudfruktigt, nitiskt kyrkoråd när som helst kan sin plikt likmätigt göra bruk af sin makt. Nitet kan stundom vara *ovist* och »gudsfruktan» utesluter tyvärr ej alltid *enfalden*, och denna bör väl ej med stöd af lagparagrafer fortfarande tillerkännas rätt att handskas med så farliga och tveeggade vapen. Dessutom — tillämpas ej eller betraktas bestämmelserna som föråldrade, böra de väl upphävas, för att ej onödigtvis öka antikvitetsamlingen i vår lagbok och därmed bidra till nedsättande af dess anseende.

Enligt § 22 tillkommer kyrkoråd äfven att upptaga frågor om

oenighet i äktenskap och olydnad mot föräldrar. Den senare delen af detta stadgande, visserligen af mera oskadlig art, men säkerligen ock af föga effektiv innebörd, borde äfven saklöst kunna försvinna. Är »barnet» minderårigt, borde väl föräldrarne själfva bäst kunna förmå det till lydnad, eller ock kunna de väl anlita församlingsherden eller någon annan förständig människa att tala detta till rätta, utan att lagen behöfde taga befattning därmed medelst en så tungrodd, opraktisk apparat som en varning inför kyrkorådet.

Är »barnet» till mera mogna år kommet, lär kyrkorådet ej uträtta mycket genom sina förmaningar, men väl själfvt utsättas för onödigt obehag.

Om man har skäl antaga, att kyrkorådet ej kan hysa stora förhoppningar om att kunna påverka de olydiga barnen, gäller väl detta i än högre grad i fråga om oeniga äkta makar, där varningen som sådan väl i de allra flesta fall helt och hållet förlorat sin karaktär och blott utgör förspelet till skilsmässa.

Den är emellertid ålagd pastor och kyrkoråd genom giftermålsbalkens 14 kap. äfvensom genom kyrkolagens 16 kap. § 11.

Den välmenande, men opraktiska meningen, som väl legat till grund för de andra patriarkaliska varningsgraderna, och hvilka det tillkom kyrkorådet att själf göra eller låta efter eget skön, har här försvunnit. Pastor och råd hafva förvandlats till automater, som måste lyda, när de oeniga makarne på denna väg önska komma loss ifrån hvarandra.

Om möjligen en allvarlig, vänlig förmaning, af fri och god vilja gifven af kyrkoherden, kan tänkas om ock i undantagsfall medföra åsyftad verkan, så uteblir denna förvisso, när den genom ett påbud förvandlats till en mekanisk akt.

Hur motbjudande skall ej detta tvång kännas för en samvetsgrann prästman, som här skall spela rollen af kvasiprofoss, och hur ömklig blir ej komedien med dessa motbjudande uppträden inför kyrkorådet. Enigheten i äktenskapet lär svårligen på denna väg återställas. Våra dagars lagstiftare borde väl af aktning för prästen och församlingens förtroendemän kunna utfinna en mera praktisk, mera värdig form för bestämmelserna i hithörande fall än de hittillsvarande, som sammankopplats med 1686 års grofkorniga kyrkolagsparagraf: »när hat, vrede och bitterhet uppkommer emellan äkta folk — —, och de i dagligt slagsmål och oläte framhärda, skall predikanten — — ställa dem för ögonen, huru illa de af djäfvulen äro besnärde, att de träta och slitas med sitt eget kött. — — Vill icke det hjälpa, då angifves det för världslig rätt, att

de efter omständigheterna och personernas villkor antingen med fängelse eller på annat sätt må afstraffade varde. — — Om ock den dem öfvergångna allvarliga näpst intet kan uträtta, utan» — — de »framhärda uti sin ondska, ilskefulla och slemma lefverne, skola de på en tid skiljas ifrån hvarandra till umgänge, säng, bord och hemvist. Emellertid hålles bön i församlingen, att Gud ville dem omvända och leda in på den rätta vägen igen.

Bättra de sig ändå intet, då skola de brottslige namngifvas och lysas en och annan gång till bättring och på sistone bindas i sina synder.»

Skall ett upphäfvande af kyrkolagsparagrafen anses erforderligt, torde man väl hafva skäl antaga, att det skulle hälsas med bifall från prästerskapets sida, hvilket därigenom befriades från ett motbudande och pinsamt åliggande.

Enligt kungl. förordningen 1862 samt folkskolestadgan 1897 skall skolrådet »utöfva den vård om och befattning med folkskolan, som hittills enligt gällande stadga varit särskild skolstyrelse uppdragen», »utgöra styrelse för alla distrikts skolor — — — samt hafva sorgfällig vård om distriktets skolor» o. s. v.

På grund af dessa bestämmelser disponerar skolrådet enväldigt öfver kommunens skollokaler. Om ock som regel skolråden med takt och urskillning begagna denna sin rätt, gifvas dock tyvärr härifrån beklagliga undantag.

Det har händt, att på vissa platser å landsbygden, där kommunen anslagit medel till bidrag åt de af staten understödda arbetareföreläsningarne, skolrådet antingen vägrat upplåta skolsalen, oftast den enda lämpliga lokal för dessas hållande, eller ock därvid fästat som villkor, antingen att föreläsningar icke finge anordnas å söndagar eller, för att anföra exempel från annat håll, att, om dylika i undantagsfull medgäfves å söndagskvällen, de måste »vara sådana, att de öfverensstämma med söndagens karaktär, alltså vara af etisk eller kristligt folkupfostrande art».

Då ännu ingen möjlighet finnes att öfverklaga skolrådsbeslut, har det på dylika platser, helst inom smärre landtkommuner, uppstått betydliga svårigheter eller varit omöjligt att erhålla annan tillräckligt rymlig lokal för hållandet af föreläsningar; på andra orter har man lyckats förhyra en goodtemplarsal eller tagit sin tillflykt till vindsvåningen å ett andelsmejeri.

Det är naturligtvis ej lätt för föreläsningsföreningens styrelse att af ämnet eller namnet kunna draga några slutsatser om innehållet eller att på förhand kunna bedöma och afgöra, om sedan ämnets behandling

blir af etisk, kristligt folkuppfostrande art eller icke, och effekten blir i sak densamma: man vågar ej anordna föreläsningarna, för hvilka planen måste uppgöras flere månader i förväg, om söndagarna för att ej strandsättas på lokal.

Denna på vissa trakter förekommande afvoghet från skolrådets sida emot föreläsningsverksamheten i allmänhet och särskildt mot deras förläggande till söndagen äro visserligen kulturella undantagsföreteelser, men där de förekomma, verka de hämmande på spridandet af upplysning bland landets ungdom och den väckelse till att genom läsning söka inhämta ytterligare kunskaper, hvilken Riksdagen afsett med detta bildningsmedel.

Då föreläsningarna i främsta rummet äro afsedda för arbetare, hvilka, helst på landsbygden med dess långa afstånd, hafva svårt att hinna bevista föreläsningarna, om de ej hållas på söndagen, deras enda fridag, är det beklagligt, att man beröfvar denna ungdom ett tillfälle till nyttig förströelse i dess ofta enformiga och glädjefattiga lif.

Söndagsföreläsningarna borde väl eljest blifva ett godt surrogat för andra mindre ädla nöjen — brännvinsflaskan och dansbanan.

Det kan väl ej anses lämpligt, om i kommuner, där man intresserar sig för och anslagit medel till föreläsningsverksamhetens befrämjande, ett fåtal i skolrådet invalda personer skola äga rätt och makt att komma hela företaget att stranda genom att vägra upplåta skolsalen, till hvilken ju dock kommunen är ensam ägare.

Denna kan ju visserligen efter 2 eller 4 år genom nyval insätta andra ledamöter, men denna utväg tager tyvärr väl lång tid.

Antingen borde sålunda skolrådets befogenhet i detta hänseende inskränkas eller ock rätt medgifvas till öfverklagande af dylika skolrådsbeslut.

På grund af hvad jag anfört, får jag vördsamt anhålla,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till ändringar, som kunna finnas erforderliga, i kungl. förordningen 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd samt därmed sammanhängande lagrum och författningar, för uppnående af de önskemål, som af mig i motiveringen blifvit antydda.

Stockholm den 19 januari 1907.

A. v. Möller.